

TIJORAT BANKLARINING FOYDA VA RENTABELLIK KO'RSATKICHLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.

Qarayev Jasur Bakir o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi magistranti

Hozirgi paytda banklar umumiy daromadlari hajmida komission daromadlarning o'sganligini ko'rishimiz mumkin. Bu faqatgina foiz marjasi darajasining qisqargani va moliya bozoridagi daromadlaridan tashqari, komission daromadlarining foizli daromadlarga nisbatan barqarorligi bilan bog'liq. Bundan tashqari bank chet el valyutasidagi vositalarni qayta baholash orqali ham daromad olishi mumkin.

Tijorat banking samarali ishlashi uchun davlatning iqtisodiy rivojlanish tsiklining bosqichi katta ahamiyatga ega. Inqiroz davrida aholi va xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning nominal va Real daromadlari pasayishi, tashkilotlarning rentabelligi pasayishi mumkin. Ushbu holat banklarning faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, chunki bir tomondan banklar omonat hisobvaraqlariga tushadigan mablag'lar hajmining pasayishiga duch kelmoqdalar, boshqa tomondan kredit mahsulotlariga talab kamaymoqda. Bu, o'z navbatida, kredit tashkilotining likvidligini pasayishiga va uning ishonchliligini pasayishiga olib keladi. Bundan tashqari, inqiroz davrida banklar amaldagi shartnomalar bo'yicha muddati o'tgan qarzlarni hajmining o'sishiga duch kelmoqdalar, bu ham muassasaning likvidligiga salbiy ta'sir qiladi va bankrotlik ehtimolini oshiradi.

Bank muassasasining rentabelligiga raqobat kabi omil ham ta'sir qiladi. Zamonaviy sharoitda banklar nafaqat tijorat banklari o'rtasidagi raqobatga, balki banklar va investitsiya fondlari, sanoat guruhlar, kredit uyushmalari, moliyaviy guruhlar kabi turli bank bo'lmagan muassasalar o'rtasida ham duch kelmoqdalar. E'tibor bering, shiddatli raqobat bank foydasining pasayishiga ta'sir qilishi mumkin, ammo agar bank raqobatdosh ustunlikka ega bo'lsa, u, aksincha, raqobatda g'alaba qozonishi va daromad olishi mumkin.

Banklarning moliyaviy barqarorligi va foyda darajasi ham davlatning iqtisodiy barqarorligiga bog'liq. Noqulay omillardan biri inflyatsiyadir. Shuningdek, banklarning foyda olish qobiliyatiga huquqiy bazaning yo'qligi kabi tashqi omil ta'sir qiladi, bu bank faoliyati xavfini kamaytirishga, xarajatlarni kamaytirishga, daromadlarni ko'paytirishga va bank vositalari to'plamining o'sishiga yordam beradi.

Tijorat banki daromadi manbalari tuzilishi. Daromad manbai - bizneslarning yigindisidan olinadi. Ssuda biznesi, Diskont - biznesi, saqlash bilan bog'liq biznes. qimmatbaho qog'ozlar bilan bog'liq biznes. Bank kafolati faoliyati bilan bog'liq biznes jamg'armalar jalb qilish va jamg'armachilik topshirig'iga ko'ra bajaradigan operatsiyalari

- Mukofot
- raqam berish;
- raqamni yuritish.
- katiy mukofot (pulda);
- muomaladan mukofot (foйда);
- raqamdan kuchirma berish;

- raqamni ochish;
- raqamdan vaqt pul berish (hisob-kitob xarakteri asosida).
- Korrespondent munosabatlardan keladigan daromad.
- Bankning noanaviy xizmatlaridan keladigan daromadlar - lizing,
- axborot, maslahat, mijozlar, o'qitish va boshqalar.
- Lizing to'lovlari, foiz to'lovlari, mukofot xizmat uchun,

Balans qiym atining bozor bahosini ochishi natijasida olinadigan daromad. Shunday qilib bank daromadi bo'linadi. Foizli daromad Mukofot shaklidagi daromad. boshqa daromad (olib sotarlik xizmati) qiymatbaho qog'ozlar qayta baholash, jarima olish diskont daromadi. Foiz daromadi mukofot bilan qo'shilib ketishi mumkin. Kredit to'lovi va mukofot obligatsiyani tarqatish va maslahat xizmatlari uchun mukofot. Maslahatga olinadigan daromad kelishuv bajarilgandan so'ng olinadi. Ssuda foizi - qiym atni vaqtinchalik berish asosida olinadigan baho. Barcha turdagi ssudalar, veksellarni hisobga olish, oddiy va murakkab foizlar. Komissiya - bankovskie operatsiya bo'yicha mukofot kom issiya - topshiriq - lotincha. Kerakli foyda va xizmatlar tannarxidan foyda olish. Banklarga tashkilotlaridan olinadigan daromad. Jarima, neustoykalar Boshqa daromad. Agar chet el valyutasi kursining oshishi, shu valyutadagi nominallashtirilgan bank aktivlari oshiradi va aksincha, chet el valyutasi kursining pasayishi, shu valyutada nominallashtirilgan aktivlarning tushishiga olib keladi. Valyuta kursining katta tebranishi va bankning valyuta bozoridagi yuqori aktivligi sharoitida, bu daromadlar bankning operatsion daromadlari tarkibida muhim hissaga ega bo'lishi mumkin. Qo'shimcha faoliyatdan daromadlar bank daromadlari tarkibida unchalik katta ulushga ega emas. Ular o'z ichiga nobank xarakterdagi xizmatlar ko'rsatishdan, korxonalar va tashkilotlar faoliyatida ishtirok etishdan, ijaraga berish va binoni realizatsiya qilishdan va boshqalardan daromadlar oladi.

Tijorat banki faoliyatining muhim maqsadlaridan biri foyda olishdir. Va bu nafaqat alohida bank uchun, balki butun mamlakat uchun ham muhimdir, chunki bank tizimining samaradorligi iqtisodiyotning barcha tarmoqlarining ishlash shartlarini aks ettiradi. Shuningdek, foyda olish usuliga alohida e'tibor qaratilmoqda, banklar o'z mablag'larining passivlarda kamroq ulushi bilan foydani maksimal darajada oshirishga intilmoqda.

Bankning rentabelligini oshirish to'g'risida qaror qabul qilish uchun kapital birligiga (ROE) to'g'ri keladigan bank foydasi darajasini tavsiflovchi ko'rsatkichlarga e'tibor qaratish lozim.

Kapital rentabelligi ko'rsatkichini tarkibiy qismlarga ajratish bank rentabelligini eng batafsil tahlil qilishga imkon beradi. Bundan tashqari, rentabellikni aniqlashda muhim omil bo'lgan tijorat bankining foyda miqdoriga aniq ta'sir ko'rsatadigan sabablarni aniqlash kerak. Foyda keltiradigan sabablarni turli ko'rsatkichlar bo'yicha tasniflash mumkin. Bugungi kunda tijorat banklarining natijalariga ta'sir ko'rsatadigan sabablarning aniq ro'yxati yo'q. Tijorat bankining rentabelligiga ta'sir qiluvchi omillarni tasniflashning turli usullariga misollar keltirish mumkin.

A. A. Kriklius va N. G. maslakning fikriga ko'ra, tasniflash maqsadga muvofiqdir, bunda omillar ichki va tashqi bo'linadi, ular o'z navbatida intensiv va keng, bozor va ma'muriydan iborat.

Keng qamrovli omillarga resurslar hajmini aks ettiruvchi omillar kiradi, masalan, resurs bazasi hajmining o'zgarishi, mintaqaviy bo'linmalar soni yoki ishchilar soni, ulardan vaqt o'tishi bilan foydalanish (resurslar birligining aylanishini tezlashtirish, ish kunining davomiyligini o'zgartirish), shuningdek resurslardan samarasiz foydalanish (xavflarning ta'siri tufayli yo'qotishlar, mablag'larning mablag'lar va zaxiralarga sezilarli darajada yo'naltirilishi).

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. I.R.Toymuhamedov – Bank ishi – 2005 – 123 – 124
2. T.M. Karaliyev. O.B. Sattarov, I.F.Sayfidinnov – Bank faoliyati tahlili – Toshkent 2016
3. Dr TP Mbehle - The role of the Business Analyst in influencing the performance project synergies: A case study of Standard Bank South Africa Head Office – September – 2017
4. https://cbu.uz/uz/statistics/bankstats/?arFilter_DATE_ACTIVE_FROM_1=&arFilter_DATE_ACTIVE_FROM_2=&arFilter_ff%5BSECTION_ID%5D=3504&year=2023&month=12&set_filter=&set_filter=Y (bank informatsiyasi tahlili)